

Herregårdsmuseet i 2011

Af museumsdirektør Britta Andersen

Museets protektor Hans Kongelig Højhed Prins Joachim åbnede mandag den 16. maj udstillingen *Grevindens elegante gemakker*. Udstillingen var kulminationen på to års udviklingsarbejde, hvor museets faglige stab havde arbejdet målrettet på at undersøge og restaurere fem rum på første sal som led i at skabe ny og vedkommende formidling af Gammel Estrups 1700-tals historie. Blot én uge senere havde museet fornøjelsen af at vise de fine gemakker frem for H.M. Dronningen og H.K.H. Prins Henrik i forbindelse med deres officielle besøg i Grenå med Kongeskibet. To royale besøg på blot én enkelt uge kunne naturligvis få Gammel Estrup helt op på mærkerne – hvilket faktisk skete i helt bogstavelig form, idet hovedbygningen var et af fire herregårdsmotiver på en ny dansk frimærkeserie, der blev lanceret i starten af maj!

Mandag den 23. maj aflagde Hendes Majestæt Dronning Margrethe og Hans Kongelige Højhed Prins Henrik besøg på Gammel Estrup. Ud over at spise frokost i Riddersalen, fik regentparret også lejlighed til at beundre de nyrestaurerede rum – Grevinden elegante Gemakker. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

Udstillinger

I 2011 blev det til ikke mindre end tre udstillinger på museet.

Grevindens elegante gemakker

– restaurering og nyformidling

I 1717 giftede arvingen til Gammel Estrup, Christen Scheel, sig med adelsfrøkenen Augusta Winterfeldt. Kort efter brylluppet bosatte det unge par sig på Gammel Estrup, hvor de straks efter indflytningen tog fat på at omdanne huset til en moderne bolig. I overensstemmelse med barokkens boligideal skabte det unge par en perlerække af smukke sale og elegante gemakker. Rummene blev udsmykket med pragtfulde vægtapeter, stukbeklædte lofter, bemalede gulve og dekorerede paneler og døre, der i forening med det kostbare inventar viste slægten Scheels position som en af landets førende familier med al ønskelig tydelighed. Det er netop denne tid, fra 1717 til hen omkring midten af århundredet, museet har ønsket at give publikum mulighed for at dykke dybere ned i, da museet i maj måned 2011 slog dørene op til de nyrestaurerede lokaler – *Grevindens*

elegante Gemakker. Forud for åbning af udstillingen lå omfattende undersøgelser og mange timers arbejde med dels at finde det materiale, der skulle danne grundlag for lokalernes indretning, bevaring og nyformidling, dels det praktiske, håndværksmæssige arbejde med at få rummene restaureret, genstandene konserveret og interiørerne indrettet og møbleret. Ikke alene museets egne fagfolk havde arbejdet på sagen, men også bevaringseksperter fra Nationalmuseet og restaureringsarkitekter deltog i det spændende arbejde med at kortlægge fortidens boligkultur på Gammel Estrup – alt sammen nøje overvåget af Kulturstyrelsen, der har tilsynet med det fredede hus. Gennem en omfattende restaurering af de mange originale barokdekorationer, der endnu findes i lofter, på vægge og på paneler og døre i herregårdens rum og en nyfortolkning med blandt andet bemalede gulve, stoftapeter og gardiner har museet skabt et helt nyt udstillingsafsnit, hvor de besøgende nu, knap 300 år senere, igen kan opleve 1700-tallets herregårdsinteriører og få et indblik i, hvordan Christen Scheel og Augusta Winterfeldt kunne have indrettet sig tilbage i 1720'erne. Udviklingsarbejdet har da også givet pote, idet de besøgende såvel som museets samarbejdspartnere fra fonde og sponsorvirksomheder alle har været begejstrede for de nye resultater. Det er naturligvis en glæde for museet at opleve de mange positive tilbagemeldinger på det banebrydende arbejde, som i øvrigt ikke ville have været muligt uden økonomisk støtte fra A.P. Møller og Hustru Chastine McKinney Møllers almennyttige

Fond og C.A.C. Fonden. Endelig kunne dette arbejde heller ikke have været gennemført, hvis ikke museets faste personale og den frivillige sygruppe havde bidraget til sagen. Sygruppen, der består af fem dygtige damer, havde syet både kapperne og en del af gardinerne til udstillingen – elementer, som ikke kunne have været undværet, da de lige netop var det, der skulle til for at det samlede udtryk kom til at fremstå helstøbt og overbevisende.

Grænseløst – et nordisk samarbejde

En måned senere, i forbindelse med museets 1700-tals dage i juni, åbnede borgmester Jan Petersen fra Norddjurs Kommune udstillingen Grænseløst. Udstillingen var en del af et skandinavisk forskningsprojekt *Västerhavets Kulturarv*, der tog udgangspunkt i den fælles kulturarv, der fandtes på tværs af Kattegat og Skagerrak. Da det især var 1700-tallet, der har været projektets fokus, var det oplagt at åbne udstillingen i tilknytning til den tilbagevendende begivenhed, 1700-tals dagene, hvor herregården hvert år er befolket af frivillige og ansatte i 1700-tals dragter såvel inde i huset som ude i borggården og nede i haveanlægget. Denne begivenhed fungerede også som en udmærket sammenbinding af projektets teoretiske stof med udstillingens mere bredt formidlende materiale, idet 1700-tallets tanker om frihed, kundskab og magt i de skandinaviske lande på tværs af nationale grænser og på tværs af havet lettere lader sig illustrere, når der tilsættes et rigt mål af levendegørelse med udklædte mennesker, produktion

De seneste to års grundige studier i kildemateriale og bevarede malingslag kulminerede i maj måned med åbning af Grevindens elegante gemakker. I fem rum på første sal i sydflojen blev dørene til greveparret Scheels gemakker slået op – barokkens bolig-ideal, som det kunne have taget sig ud i første halvdel af 1700-tallet på Gammel Estrup. Foto: Kirsten Nijkamp.

Borgmester Jan Petersen, Norddjurs Kommune, gjorde museet den ære at åbne udstillingen Grænseløst – og med udstillings-åbningen blev der sat et fornemt punktum for 3-4 års intenst EU-samarbejde mellem museer og universiteter i Norge, Sverige og Danmark. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

af håndværk og levende optrin. Det er tre nordiske museer i Larvik, Göteborg og på Gammel Estrup, der har udarbejdet udstillingen, og med udgangspunkt i

de tre steder har fortalt historien om, hvordan mennesker fra Norden, Europa og resten af verden har mødtes i byerne langs kysterne ud mod Kattegat og Skagerrak og knyttet kontakter – en form for skandinavisk indhav, som vi kender det fra landene omkring Middelhavet. Udstillingen – og hele projektet – er en del af Interreg IV-programmet og delvist finansieret af EU.

Jul på Gammel Estrup

I perioden 19. november til og med 23. december inviterede museet publikum indenfor til den traditionsrige juleudstilling *Jul på Gammel Estrup anno 1918*. Dengang var herregården nemlig stadig beboet af slægten Scheel, som det år kunne samle familien om julebordet for første gang i en ny ejers tid, Christen lensgreve Scheel (1853-1926). Han skulle også vise sig at blive slægtens sidste ejer af en herregård, der forinden havde været knap 600 år i samme families eje. Men det vidste man heldigvis intet om i 1918, hvor de fleste af grevens børn var voksne og for længst flyttet hjemmefra. Juleforberedelserne skulle dog stadig gøres, og de var startet længe før jul, hvor tjenestefolk havde haft travlt med at forberede de store mængder mad, der skulle serveres for familie og gæster i julen. Det er denne fortælling, de besøgende kunne få et indblik i, når de besøgte museet i november og december. Man kunne følge husjomfruen og kokkepigerne, der lavede mad og bagte kager på brændekomfuret, se juletræet blive pyntet, bordene blive dækket eller være med, når julegrisen blev slag-

Det var ikke alene børnene, der var begejstrede for at danse om juletræet – også de voksne blev i december måned glade for at tage forskud på dansen om det smukt pyntede juletræ med levende lys. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

tet. I år var der ekstra fokus på køkkenet i julemåneden, idet museet sammen med Dansk Landbrugsmuseum, Vikingeskibsmuseet og Fregatten Jylland indgik i madprojektet *En bid af Historien*, hvis fokus

var museers og attraktioners mulighed for at formidle historie gennem maden og måltidsoplevelsen. I den anledning udgav Gammel Estrup – Herregårdsmuseet en lille bog med blandt andet bageopskrifter fra

Julegåsen var en vigtig bestanddel af de ansattes julemåltid anno 1918. I december 2011 var det Rosa Christensen, som tilberedte den herlige spise i oven i Herregårdskøkkenets store brændeovn. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

husjomfru Ottilie Olesens opskriftssamling, og i tilknytning til bogen blev der lanceret en julefortælling, hvor besøgende skulle hjælpe museets ansatte med at finde de manglende ingredienser i juleopskrifterne. Det var en succes, og museet oplevede en forøgelse

af besøgstallet med 25% i december måned i forhold til samme tid sidste år, hvorfor de to museer i fællesskab, Dansk Landbrugsmuseum og Gammel Estrup – Herregårdsmuseet, i julemåneden kunne byde gæst nummer 100.000 velkommen.

*I vinterferien kunne børn udsmykke deres eget sværd, og som man kan vist godt kan fornemme, krævede det dyb koncentration.
Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.*

Ferieaktiviteter

Som vanligt bød Gammel Estrup – Herregårdsmuseet på en perlerække af oplevelser og aktiviteter for børn og unge i skolernes ferier.

Vinterferie med gamle lege

Gammel Estrup – Herregårdsmuseet skruede i vinterferien tiden tilbage til en periode, hvor der ikke var tv, computere eller smartphones at fornøje sig med i fritiden. Børn måtte dengang derfor underholde sig

selv, og det indbød naturligvis til kreativitet og opfindsomhed, når man selv skulle finde på noget at lege. Viden om gamle lege er bevaret til i dag, hvorfor museet som ferieaktivitet kunne lancere nogle af de aktiviteter, som herskabsbørn legede om vinteren. Selv om der var stor forskel på, hvad piger og drenge legede før i tiden, valgte museet at se bort fra tidligere tiders kønsrollemønstre og invitere både piger og drenge til at øve sig i kampfærdigheder gennem fægtelege og dueller. I Orangerierne kunne børnene også dekorere deres egne sværd i flotte mønstre og farver. Arrangementerne var velbesøgte på trods af, at det satte ind med ekstra sne og slud i den uge, men de besøgende blev naturligvis også lokket med løfter om friskbagt kage og nybrygget kaffe på Madam Blå i Herregårdskøkkenet.

Påskeferie og papirklip

Påskeferien var helliget decoupage, som var højeste mode på herregårdene for 250/300 år siden. For eksempel er *Gallerigangen* på Gammel Estrup udsmykket med motiver fra 1700-tallet, og i museets arkiv findes endda regninger fra 1727 og 1728, hvor der blev købt et stort antal Nürnbergbilleder, som sandsynligvis er blevet brugt til gangens udsmykning. Motiverne er europæiske slotte og herregårde, smukke kvinder i udsøgte rober og eksotiske dyr som bjørne, aber og elefanter. Teknikken bestod i, at man klippede motiverne ud, klæbede dem op på lærred og lakerede dem, så de kunne holde i mange år. Og det må vi vist sige, at det har de også gjort her på Gammel

Estrup, selvom nogle er faldet af i tidens løb. Nutidens børn og andre besøgende kunne altså i påsken 2011 med inspiration fra *Gallerigangen* lave decoupage og søge at mestre kunstens mange facetter. At det var en populær aktivitet var tydeligt, da både børn og voksne gik til opgaven med ildhu og sad i mange timer og arbejdede på deres egne frembringelser.

Sommerferie på Gammel Estrup

Sommeren igennem, det vil sige fra sidst i juni til midt i august, var der aktiviteter både inde og ude. Det var museets to personlige formidlere, Stine Lucia Rasmussen og Peter Hesselberg, begge cand.mag. i historie, der stod for et omfattende aktivitetsprogram, hvor man hver uge kunne være med til forskellige former for historiske aktiviteter og således lære nyt om tidligere tiders levede liv på de danske herregårde. En uge kunne man deltage i et skriveværksted, hvor man med udgangspunkt i en af grevernes obduktionsrapport fra 1700-tallet kunne lære at skrive gotiske bogstaver og læse håndskrift fra midten af det 18. årh. En anden uge var det gamle lege, som de er foregået på herregårdene gennem tiden, man kunne prøve kræfter med. Også sagnhistorier, decoupage, kulturmiljø samt våben og krigskunst var på repertoire – der var med andre ord noget for enhver smag og interesse. Museet har da også efterfølgende fået mange positive reaktioner på det omfattende program, idet såvel norske som danske turister rejste langt for at deltage i den levende formidling på herregården. Gennem de senere år er antallet af steder, hvor man kan være aktiv i sin ferie,

Hele den lange sommerferie kunne besøgende få tiden til at gå med at deltage i aktiviteter for børn og barnlige sjæle – som for eksempel ved at lege gamle lege i herregårdshaven på Gammel Estrup eller se og høre kanonen blive fyret af. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

Duften fra Herregårdskøkkenet plejer nok at kunne lokke besøgende til. Således også i efterårsferien, hvor der blev skrællet æbler, syltet og henkogt frugt og grønt, så vinterforrådet var sikret. Foto: Søren Rasmussen.

blevet stadig færre, hvorfor et varieret og indbydende program helt naturligt vil være efterspurgt.

Kage, kaffe og køkkensnak

Sideløbende med formidlingsaktiviteterne inde og ude havde museet også valgt at satse mest muligt på

køkkenet og dermed fortællingen om husjomfruen, Otilie Olesen, der var ansat på Gammel Estrup fra 1918 til 1924, hvor hun blev gift med forvalteren på avlsgården og flyttede i eget hjem. Otilie efterlod sig en kogebog, hvor hendes opskrifter på Gammel Estrup og på det nærliggende Rosenholm, hvor

hun også havde været ansat, er optegnet. Her findes opskrifter på såvel bagværk som middagsretter, og museet har efterhånden afprøvet et omfattende udvalg af hendes kager og brød. Duften i køkkenet og varmen fra brændekomfuret trak helt naturligt de besøgende ind i køkkenet, og da mad er noget, der interesserer alle mennesker i større eller mindre grad, da det er et basalt livsvilkår, er maden et genialt udgangspunkt for dialog med de besøgende. Gennem dialog er det muligt for museets formidlere dels at fortælle om tidligere tiders skikke og kulturvaner, dels at høre på de besøgendes spørgsmål, kommentarer eller eventuelle utilfredshed, og dermed agere i overensstemmelse hermed, således at ingen går fra museet med uforrettet sag. Ganske vist kan man blive stillet overfor spørgsmål, der ikke er en del af ens paratviden, men det er altid muligt at svare de besøgende, at man vil undersøge sagen og vende tilbage senere.

Efterår er syltetid

Køkkenet og opskrifter har i 2011 i det hele taget været omdrejningspunkt for en overvejende del af aktiviteterne på Gammel Estrup. For eksempel dannede opskrifterne i Madam Mangors kogebog fra 1897 udgangspunkt for efterårsferiens aktiviteter, hvor de besøgende – men nok især børnene – kunne hjælpe Stine Lucia Rasmussen i skikkelse af kokkepige med at sylte og henkoge i det store herregårdskøkken. Der blev lavet æblegelé, pickles og skotsk appelsinmarmelade, og i orangerierne

havde museumsformidler Peter Hesselberg travlt med at omdanne æblehavens høst til æblemost, som publikum kunne smage eller købe med hjem af. Så kunne de besøgende naturligvis også købe kaffe og friskbagt kage og nyde begge dele i Folkestuen, mens børnene havde travlt ved brændekomfuret eller i haven. Museets aktive sygruppe bestående af fem frivillige kvinder, havde travlt med sy 1700-tals dragter og sad selvfølgelig også klar til at tage imod gæster og svare på spørgsmål om dragterne og deres syopgaver generelt. Aktiviteterne blev også taget vel imod af publikum, idet museet generelt oplevede en markant besøgsfremgang i oktober måned – ikke mindst takket være efterårsferiens formidling.

Øvrig formidling

På museets 81 års „fødselsdag“ – eller stiftelsesdag, som det mere korrekt må hedde – lørdag den 29. januar 2011 lancerede museet websitet *Historiefortælleren*. Websitet var en nyskabelse i museets målrettede indsats for at udvikle formidlingen og formidlingsformerne i øjenhøjde med brugerne, hvor de blandt andet virtuelt kunne besøge rummene på herregården, som for eksempel Alkymistkælderen, Det Blå Tårnværelse eller Grønne Sal, eller følge gesandt Christen greve Scheels rute til Skt. Petersborg, hvor han i midten af 1700-tallet var udstationeret i diplomatiets tjeneste. *Historiefortælleren*s virkemidler er alsidige – animationer, videoer, illustrationer, kort og tekst – og brugerne kan folde slægten Scheels stamtræ ud og bladre i bøger med deres per-

sonlige eventyr gennem 200 år, fortolket i skrift og gennemillustreret af unge kunstnere. Med en interaktiv kortfunktion kan brugeren danne sig overblik over slægtens mange rejser i Europa, og på en interaktiv tidslinje visualiseres sammenhænge mellem ejerslægten og begivenheder i Danmark og Europa. Portalen er særlig rettet mod unge brugere og elever i gymnasier og folkeskoler, og sitet har formålet at føje den ekstra digitale dimension til et museumsbesøg, som et besøg på stedet vanskeliggør, fordi herregårdens tykke mure ikke lader moderne teknik fungere optimalt. Den økonomiske side af sagen blev støttet af Kulturarvsstyrelsens Formidlingspulje 1: Udvikling af museernes formidling, Kulturarvsstyrelsens Formidlingspulje 2: Undervisningsaktiviteter på museerne, Kulturnet Danmark-puljen, Skibsreder Carsten Brebøls Almennyttige Fond og Lions Club.

Gammel Estrup på mærkerne

Gammel Estrup – Herregårdsmuseet fik også i 2011 sit helt eget frimærke, idet Post Danmark den 4. maj lancerede en ny firmærkeserie, *Danske Herregårde*. I første motivserie indgik – ud over Gammel Estrup – også Engelsholm, Nørre Vosborg og Voergård. Post Danmark planlægger at udgive fire nye herregårdsmotiver hvert år. For at markere initiativet, som betød meget for museet, var der dagen igennem fokus på frimærker, hvilket vil sige, at der blev holdt foredrag om de fire herregårde og vist en miniudstilling om samme. En lokal filatelistklub fra Hornslet stillede op og var dagen igennem til rådighed for publikum

– både med hensyn til fremvisning af særlige frimærkesamlinger, besvarelse af spørgsmål og stempeling af det nye frimærke med et stempel, der var specialfremstillet til dagen. Frimærket med Gammel Estrups hovedbygning som motiv har værdien af otte kroner, hvilket var standardporto for et brev i 2011. I baggrunden af frimærket anes et motiv fra en gobelin, der hænger på anden sal i hovedbygningen. Museet har generelt været utroligt glad for initiativet og for værdien af at kunne sende breve med herregården som motiv. Det har bestemt været et væsentligt bidrag til den generelle markedsføring af stedet – også overfor nye grupper af potentielle besøgende.

Dannelsesspejl

Med afsæt i renæssancens dannelsesideal, hvor det hele menneske med indsigt i både sprog, kultur og videnskab var i fokus, udviklede og afprøvede museet i 2011 et pilotprojekt, som det er tanken også i de kommende år skal levendegøre herregårdens historie for børn og unge. Det drejer sig om et unikt formidlingstilbud til resourcesvage børn og unge og/eller børn med indlæringsvanskeligheder, og projektet har titlen Dannelsesspejl. Selve baggrunden for projektet ligger i de dannelsesrejser, som unge adelsmænd foretog til Europas storbyer som led i deres internationale opdragelse og uddannelse. Traditionen kendes fra renæssancen (1500-tallet) og er udtryk for adelens ændrede livsvilkår og idealer i løbet af 1500-tallet – fra riddere og krigere til embedsmænd og diplomater ved de europæiske hoffers. Dannel-

Hovedbygningen på Gammel Estrup var et af fire motiver, som dannede forlæg for en ny frimærkeserie, Post Danmark lancerede i 2011. Foto: Jens Lindhe.

Bukkejagten, som starter den 16. maj, blev også i år fejret på Gammel Estrup, hvor jægerne var mødt op med dagens bytte. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

sesidealet blev den humanistiske verdensborger, der var fortrolig med klassisk åndsliv og smag, og som endvidere forstod at begå sig både på „de bonede gulve“, men også hjemme på herregården, når der skulle drives landbrug, skovbrug og godsdrift. I pilotprojektet – og i afprøvningsfasen – havde museet

indledt et samarbejde med Pindstrupskolen, som er en skole for børn med indlærings-vanskeligheder, det vil sige ADHD, autisme med videre, og alle forløb blev gennemført med stor succes – på begge sider. Museet opnåede at styrke sine kompetencer i mødet med børn med en lidt utraditionel indgangsvinkel

til museer og indlæring i det hele taget. Skolen på sin side har opnået, at mange af børnene fik en succesoplevelse med undervisning, og at alle fik lov at lege med historien og kulturarven i rammer, som på en alternativ måde kunne levendegøre historien både i kraft af deres autenticitet og de professionelle formidlingspersoner, museet råder over. Gammel Estrups rammer indgik således i 2011 i nye former for leg og læring, og det er tanken, at projektet skal udbygges yderligere i årene fremover.

Jagtdag på Gammel Estrup

Som alle jægere vil vide, går startskuddet til bukkejagten den 16. maj, og i den anledning afholder museet hvert år jagtdag på Gammel Estrup. 2011 var derfor heller ingen undtagelse, idet museet siden 2005, hvor der var et større tema omkring herregårdsjagt i anledning af museets 75 års jubilæum, har markeret denne dag for lokale jægere på Djursland. Det vil sige, at jægerne den 16. maj fra klokken otte om morgenen kunne lægge det nedlagte vildt på parade i borggården på friske bøgegrene. Herefter fulgte varm, friskbrygget kaffe, nybagt brød fra herregårdskøkkenet og ikke mindst gode historier fra morgenens jagt. Historisk set har der altid været drevet jagt på de danske herregårde, og jagt var således også en yndet disciplin på Gammel Estrup i beboet tid. Herregården råder over en samling på mere end 100 opsatser med gevirer. Et stort udsnit af disse opsatser er udstillet i Jægerstuen på anden sal i vestfløjen sammen med andre jagttro-

Ved juletid udgav museet en lille bog med titlen Jul på Herregården. I bogen kan man blandt andet finde opskriften på disse småkager, finsk brød, som stammer fra husjomfruen Ottilie Olesens kogebog fra første halvdel af 1900-tallet. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

fæer og herregårdens billardbord – et rigtigt „herreværelse“, hvor man kan snuse til tidligere tiders hyggelige sammenkomster omkring jagt, spil, høj cigarføring og måske en enkelt cognac. I forbindelse med jagtdagen kårede overjæger ved Meilgård Gods, Poul Kjeldgaard, årets buk og uddelte pokalen til den heldige vinder. Auning Jagtforening blæste efterfølgende *Sommerbukken* og *Jagt Forbi* på jagthorn til glæde for både tilskuere, ansatte og de cirka 50 fremmødte jægere.

En bid af historien

Gennem en længere årrække har museet beskæftiget sig med madens og køkkenets kulturhistorie, og

i 2011 indledte museet derfor et samarbejde med Dansk Landbrugsmuseum, Vikingeskibsmuseet og Fregatten Jylland om at undersøge og kortlægge, hvad der skulle til for at udvikle maden og måltidsoplevelsen på de danske museer, så den kunne blive et væsentligt bidrag til et besøg på stedet og måske ligefrem give gæsten lyst til selv at lave lignende mad i hverdagen. Mad er jo som bekendt et basalt livsvilkår, der interesserer alle dele af befolkningen på tværs af tid, køn, alder og sociale skel. På trods af temaets latente appel til alle dele af den danske befolkning, har mad, måltider og køkkener i mange år været et kulturhistorisk emne, som i mange sammenhænge er blevet overset – eller måske ligefrem ringeagtet. Det har således været hensigten med satsningen, der i øvrigt har fået den sigende titel *En bid af Historien*, at der skulle udarbejdes en „værk-

tøjskasse“ med projektets erfaringer og metoder til gavn for andre museer i landet, så disse også har mulighed for at tilbyde publikum mad, som kunne konkurrere på oplevelse, smag, pris, tilberedningshastighed og servering, og som samtidig byggede på dansk madkultur og formidling af samme. Projektet foregik i tæt samarbejde med en række forskellige aktører på området – som for eksempel Region Midtjylland, Levnedsmiddelstyrelsen, FOODlife, Horesta, Mmm – zonen for Madkultur med flere andre – og Gammel Estrups del blev afsluttet med årets udgang. Imidlertid var de øvrige museer på dette tidspunkt knap færdige, så den afsluttende rapport er udskudt et halvt år. Projektet, der har været en succes og en spændende læreproces for museet, blev støttet af Kulturarvsstyrelsen, Region Midtjylland og Erhvervs- og Byggestyrelsen.

I arrangementet 1700-tals dage indgår også et imponerende og medrivende ildshow.

1700-tals dage på Gammel Estrup

Sidste weekend i juni var der traditionen tro 1700-tals dage på Gammel Estrup. Det var tiende gang, museet på denne måde satte fokus på 1700-tallet, og der blev derfor gjort ekstra meget for at gøre formidlingsoplevelsen såvel inde som ude total. Inde i huset kunne man se, hvordan samfundets absolutte top levede for 300 år siden. Slægten Scheel, som ejede Gammel Estrup indtil 1926, var i 1700-tallet at finde blandt landets førende elite, hvilket museet formidlede både gennem de nyistandsatte interiører og gennem omfattende levendegørelse. Museets drevne formidlere arbejdede dermed sammen med historiestuderende og frivillige på at genskabe 1700-tallets skuemiddage, påklædningsscener og tekonversationer, ligesom de besøgende kunne høre om hygiejne – eller mangel på samme – boligkultur eller omgangs- og titulerings-

former. Selv om det kun var herskabet og deres nærmeste tjenestefolk, som havde noget at gøre inde i huset, var der ude i borggården til gengæld gjort plads til både bønder og godtfolk. Her kunne publikum opleve museets bud på en travl 1700-tals markedsplads, hvor varer blev faldbudt, håndværkere arbejdede og gøglere, duellanter og musikere kappedes om publikums gunst. I sydfløjens kælder var der indrettet krostue, hvor de besøgende kunne hvile benene og få tørsten slukket, alt i mens de kunne opleve, hvordan omgangsformen og tonen kunne have været for flere hundrede år siden i sådan en krostue. 1700-tals dagene var heldigvis også velbesøgt i 2011, hvor 1516 gæster gik gennem tællerapparatet, men selvom der var mange besøgende, havde museet dog fortsat behov for økonomisk støtte til aktiviteten, da den dels krævede omfattende og tidskrævende forberedelser,

Se blot på den lille tilskuer i baggrunden – han er helt opslugt! Foto: Søren Rasmussen.

dels fordrede at mange mennesker skulle være i gang over meget lang tid. Derfor var det godt, at Lions Club, Djurslands Bank og Entreprenørfirmaet Hans Ulrik Jensen valgte at støtte arrangementet økonomisk i 2011. Hertil kom museets mediesponsor, Jyllands-Posten, som også ydede en værdifuld indsatsannoncemæssigt for at markedsføre projektet – tak til alle sponsorer!

Herregårdsturné

I september og oktober indledte museet en „herregårdsturné“ til nogle af de djurslandske herregårde. Temaet var restaurering af fredede bygninger i krydsfeltet mellem kulturarv, fredning og moderne herregårdsdrift, og de fire godser i spil var Meilgård, Møllerup, Fussingø og Gammel Estrup. Initiativet viste sig at være en enorm succes, for alle ledige pladser blev udsolgt på blot to dage, og selv om det er dejligt at opleve, at de aktiviteter, museet står bag, efterspurgte, så var det også vanskeligt at forklare de mange, der kontaktede museet forgæves, at den store efterspørgsel var kommet fuldstændigt bag på museet, og at det af hensyn til ejerne ikke ville være muligt at medtage det dobbelte antal besøgende. Alle fire besøg var forskellige, idet restaurering kan angribes på flere måder og fordi den slags ting – ligesom andre ting – er personafhængige. Det har dog også meget at sige, hvilket formål herregården tjener i dag, da funktion og restaurering også er tæt forbundne kar. Under alle omstændigheder lærte både museets egne folk og deltagerne meget på turen, og

det er jo altid særdeles givende at møde ejerne ansigt til ansigt, og høre deres oplevelse af at drive en herregård i det 21. århundrede – bevaring er og bliver central, fordi herregårdene er en væsentlig del af vores fælles kulturarv.

Skumringshistorier og roelygter

Oktober måned kom endvidere til at stå i spøgeriets tegn. Op til efterårsferien deltog museet i den fælles kulturnat på Djursland, som i lighed med hovedstadens satsning på samme tema ligger om fredagen i uge 41. Denne aften kunne de besøgende på Gammel Estrup forvise sig om, at når mørket faldt på, opstod der en helt speciel stemning. Mørket lagde sig nemlig denne aften tungt over herregården, og nærheden på vand – både i voldgraven og i Alling Å – betød, at dissen smøg sig over vandet og gav alt et næsten fortryllet skær. Denne eventyragtige atmosfære er nok den dybereliggende årsag til, at mange mennesker før i tiden troede, at naturen omkring herregården blev levende ved nattetide og at landskabet var beboet af en række overnaturlige væsner. Disen over voldgraven opstod naturligvis, når temperaturen faldt ved aftenstid, men i folkemunde blev det til, at det var Mosekonen, der bryggede. Og de hvirvler, der kunne opstå i tågen blev tolket som elverpiger, der dansede. Man forestillede sig ligefrem, at der boede 'underjordiske' i bakkerne og på loftet sad nissen som bekendt. En historiestuderende, Rene Hankelbjerg, som var i praktik på museet havde udtænkt formidlingskonceptet og derfor fået produceret en række dukker, der

Allehelgensaften, som museet afholdt for 12 gang i 2011, er herregårdshistoriernes og lysenes fejring. En hær af dygtige fortællere levendegør denne aften nogle af de sagnhistorier, der knytter sig specielt til Gammel Estrup. Foto: Søren Rasmussen

skulle illustrere elverpiger, underjordiske og trolde. Disse figurer var opstillet – sammen med museets formidlingspersonale – på nogle poster rundt omkring i herregårdsanlægget. Her kunne de besøgende i tidsrummet kl. 18-21 høre nogle af de gamle skum-

ringsfortællinger, som stammer fra Djursland og Gammel Estrup, og de mange fremmødte var glade både for fortællingerne og for at kunne trække ind i havens hyggelige Orangerier for at få varmen og et stykke friskbagt kage i stearinlysenes skær.

Mange tror, at Allehelgensaften – eller Halloween – er en ny skik, der stammer fra USA, men traditionen kan faktisk spores helt tilbage til den førkristne folketro i Europa. Her satte man lys ud på årets sidste efterårsdag for at markere vinterens komme og for at holde vintermørkets magter på afstand. Middelalderens katolske kirke tog den hedenske skik til sig, og i Danmark forblev Allehelgensdag officiel helligdag helt frem til 1770. Her mindedes man dem, der var døde i det forgangne år, og da denne skik i særlig grad har været holdt i hævd i Østjylland og visse steder på Fyn, ja, så var det oplagt, at Gammel Estrup på denne aften inviterer de besøgende indenfor til sagnhistorier og uhygge på en mørklagt borg. 2011 var derfor heller ingen undtagelse, da museet den 31. oktober fra kl. 17 for 12. år i træk slog porten op for børn og unge med hang til at vide mere om nogle af de personer, som man knytter gengangshistorier til på stedet. Adgangen til stedet gik via de to broer, som i dagens anledning var oplyst af roelygter – ganske som man kender det fra netop Østjylland og Fyn. En stor succes, hvor det hvert år lykkes museet at få hold i nogle af de grupper af unge i alderen 15-20 år, som det ellers kan være vanskeligt at lokke på et museumsbesøg!

Udgivelser

En meget stor del af museets virksomhed er ikke umiddelbart synligt for offentligheden. Museet har jo ifølge museumsloven – ud over at skulle formidle – også pligt til at forske, indsamle, registrere og be-

vare. Det er discipliner, som det kan være svært at omsætte til synlighed, men en af måderne kan være at få det publiceret – trykt i en bog eller udgivet på nettet. På den måde kan en større del af det væsentlige arbejde, museet udfører, og den viden, der løbende indsamles, komme offentligheden til gode og endvidere bevares for eftertiden. Museet har derfor i en årrække udgivet bogen *Herregårdshistorie*. Bogens funktion har ikke alene været at synliggøre og dokumentere museets egen virksomhed. Den har også haft som mål at tjene som forum for nogle af de mange ting, der foregår på herregårdsområdet generelt i disse år. En stor del af artiklerne i årets bog, nummer seks i rækken, havde stemning og atmosfære som omdrejningspunkt. Det er begreber, som kan vise sig at være en uvurderlig kapital for de danske herregårde - både som en lidt uhåndgribelig del af den byggede kulturarv, der skal gives videre til kommende generationer, men også som kvaliteter, ejerne kan bruge, når de gennem for eksempel oplevelsesøkonomi søger at sikre herregårdenes fremtid. Således havde arkitekt, ph.d.-stipendiat Nina Ventzel Riis skrevet artiklen *Atmosfære i den byggede kulturarv* i bogen, og ph.d. Mikael Frausing fra Dansk Center for Herregårdsforskning skrev om herregårdspensionen Steensgaard på Fyn, hvor man i den årrække, stedet fungerede som herregårdspension (1956-2011), omsatte herregårdens stemning til en helt særlig salgskapital. Ud over disse og andre artikler om det spændende emne, kunne man også i bogen læse Niels Peter Stillings beretning om

Takket være ekstern finansiering har museets udendørsformidler, Peter Hesselberg, i 2010 og 2011 kunnet øge formidlingen af herregårdens kulturmiljø. Her ses en masse børn på vej til et arrangement i Herregårdshaven. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

nogle af de fantastisk stemningsfulde, engelske herregårde, som museet arrangerede en studietur til sidste forår. Bogen blev endnu engang udgivet med væsentlig støtte fra *Fabrikant Albert Nielsen og Hustru Anna Nielsens Fond*.

Formidling af herregårdens kulturmiljø

I to år – fra februar 2010 til marts 2012 – har museet haft midler til at arbejde målrettet med formidling af herregårdens omfattende kulturmiljø. Løvenholm Fonden, LAG Djursland, Friluftsrådet, Skibsreder

Carsten Brebøls Almennyttige Fond, Region Midtjylland og Norddjurs Kommune har støttet initiativet, som blandt meget andet har indebåret etablering af en legeplads, udformning af formidlingsruter i landskabet, opsætning af barcodes i herregårdens nærmiljø, foredrag, ferieaktiviteter og særlige vandreture. I eftersommeren 2011 kunne museet lancere et helt nyt website www.herregaardslandskab.dk, som museet havde udarbejdet i samarbejde med Odder Museum. Herregårdenes kultur- og naturlandskab er en vigtig del af vores fælles kulturarv, men de færreste tænker over, at det danske landskab i høj grad er rundet af herregårdenes kulturhistorie – som for eksempel de lange alleer, der leder den forbipasserende ind til selve kraftcenteret, herregården, eller stendigerne, der snor sig over marker og langs skovbryn eller de langstrakte engstrøg omkring åer og søer. På den nye hjemmeside kan man se og læse mere om herregårdenes produktionsbygninger, parkanlæg, land- og skovbrug. Det vil sige, at der på denne side er fokus på både kultur- og naturhistorie og samspillet mellem de to fagområder. Med den nye hjemmeside er nogle af herregårdslandskabets mange facetter og spor på denne måde nu blevet publiceret – et landskab som i øvrigt er i hastig forandring!

Forskning og Undersøgelser.

Fra starten af året modtog museet den glædelige nyhed, at Inge og Asker Larsens Fond ønskede at støtte museets forsknings- og formidlingsaktiviteter i Dansk Center for Herregårdscenter. Centeret, der er et sam-

arbejde mellem Aarhus Universitet, Arkitektskolen Århus, Nationalmuseet og Gammel Estrup, har været den samlende kraft i den nyorientering, som herregårdsforskningen har gennemgået de seneste syv år. Fondsbevillingen, der er givet for en treårig periode, betød, at centeret og museet vil kunne videreføre og udvikle nye områder indenfor herregårdsforskningen, og samtidig betød det en enestående chance for at formidle og tilgængeliggøre den store viden om de danske herregårde, som centeret repræsenterer. Endelig betød bevillingen også, at centeret fortsat kunne tilbyde de bedst mulige faglige rammer for de mange konferencer, projekter og udgivelser, der løbende udvikles her og tilbyde gode arbejdsbetingelser for de forskere, som er beskæftiget i centeret. Det var således en helt fantastisk støtte Inge og Asker Larsens Fond på denne måde har ydet Gammel Estrup i perioden 2011-13.

Generelt startede 2011 godt økonomisk for Centeret, idet endnu en bevilling af millionstørrelsen var indløbet. Det var Realdania, der kort for årsskiftet havde doneret 1.7 mio. kr. til en større kortsatsning til et projekt med titlen *Herregården i Landskabet*. Med denne nye satsning, der vil løbe over tre år og i flere tempi, kunne Centeret for alvor få herregårdslandskabet og herregårdenes omfattende kulturmiljø på dagsordenen. Mange gange bliver fokus alene lagt på hovedbygningerne, som naturligvis er væsentlige, fordi de danner centrum i den mangesidede virksomhed, en godskompleks er, men netop for at forstå denne kompleksitet og kunne sætte bevaring, formidling og forskning ind i en større sammenhæng, er det nød-

Såvel Nationalmuseets konservatorer som Den Gamle Bys håndværkere og museets fagpersonale har bidraget til den omfattende proces, det har været at gennemføre en restaurering og nyformidling af herregårdens interiører. Her arbejder folkene med at opsætte den kappe, som er et af resultaterne af detektivarbejdet! Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

vendigt at have et overblik over helheden og de mange delelementer, der udgør et dansk gods. Det er kortlægningen af landskabet og indsamling af helhederne, der er landskabsprojektets sigte, og det er tanken, at projektet på sigt skal udbygges med et regionalt per-

spektiv, hvor nogle af de 260 herregårde, der ligger i Region Midtjylland kommer yderligere i spil formidlingsmæssigt. For yderligere information om projektet se venligst beretning for Dansk Center for Herregårdsforskning på side 169.

I 2011 afsluttedes museets og centerets engagement i det tidligere omtalte EU-projekt *Västerhavets Kulturarv*. Forskningsmæssigt har museets bidrag til dette projekt ligget via Dansk Center for Herregårdsforskning, der i samarbejde med universiteterne i Oslo og Göteborg har udbudt webkurser og stået bag publikationer. Endnu en side af samarbejdet har været afholdelse af seminarer og foredrag, og i 2011 afholdt museet et seminar om 1700-tallets patriotiske strømninger og etablering af begrebet statsborgere. *Nye landsmænd. 1700-tallets patrioter og statsborgere* var titlen på seminaret, der havde 35 deltagere for hele Norden og foregik på Gammel Estrup i maj måned.

Centeret stod i løbet af 2011 bag flere forskningsprojekter. Et af dem var undersøgelse af herregården Ormstrup. På mange måder er Ormstrup en ganske almindelig dansk herregård. Det betyder, at den store historie om de danske herregårde også afspejler sig i Ormstrups historie. Men Ormstrup er også en unik gård med sin helt egen historie, som ejerne, Minna og Niels Due Jensen, ønskede at få undersøgt og på sigt publiceret. Det var cand.mag. Espen Kirkegaard Espensen, som udførte opgaven, og han har arbejdet en del af 2010 og 2011 på projektet, hvis resultater forventes at munde ud i en publikation i løbet af 2012.

Tværfaglige undersøgelser

Når man forvalter en bygning som Gammel Estrup, der både er fredet og forsynet med fine interiører

med offentlig adgang, har man også pligt til at vedligeholde, udvikle og bevare den. Visioner, udvikling og aktivitet er essentielle – både for museet og for den fredede bygning. Det er vigtigt at være i trit med – eller lidt foran – samfundsudviklingen og til stadighed tilbyde offentligheden en god og lærerig oplevelse. Styrken ved et interiørmuseum som Gammel Estrup er indlevelsen i „det levede liv“, som publikum kan opleve, når de besøger stedet. For at fastholde de besøgendes indlevelse og interesse i kulturhistorien har en udvikling af museets interiører og formidling været nødvendig, og derfor lagde museet også i 2011 megen tid og mange kræfter i de omfattende undersøgelser, der danner basis for den restaurering, nyformidling og udvikling af hovedbygningens interiører, som stedet gennemgår i disse år. Den udviklingsplan, der ligger til grund for arbejdet, omfatter perioden 2008-18 og er udformet i tæt samarbejde med Kulturarvsstyrelsen, Nationalmuseets konserveringseksperter, restaureringsarkitekter hos Kjær & Richter og restaureringshåndværkere. Det er målet at istandsætte rummene i overensstemmelse med de relevante tidsperioder, så både det enkelte rum og den samlede helhed præsenterer de besøgende for et lidt mere realistisk billede af tidligere tider boligkultur og det levede liv på en dansk herregård gennem tiden. Det har vist sig at være et stort og omfattende projekt, som det endnu ikke er muligt helt at se omfanget af. Samtidig har det været et banebrydende arbejde, fordi museet med sin satsning forsøger

Maleriet af prinsesse Louise Augusta (1771-1845) er takket være støtte fra Inge og Asker Larsens Fond blevet tilbagekøbt til Gammel Estrup – og maleriet er endda også blevet konserveret for midler fra fonden. På bagsiden af maleriet er en seddel, der knytter det direkte til Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

at anviser nye veje for, hvordan man kan formidle historiske interiører i det 21. århundrede. Det har ikke hele tiden været lige enkelt, fordi man skal tage hensyn til, at det sker i en fredet bygning og

i et særdeles velbevaret originalt historisk interiør, hvortil der er offentlig adgang. Én ting, der dog er helt sikker, var, at det har vist sig at være en yderst spændende og givende proces, hvor der hele tiden dukker nye informationer og ny viden om herregården op. Som nævnt førte dette projekt til, at museet i maj 2011 kunne genåbne fem lokaler i sydfløjen under titlen *Grevindens elegante Gemakker*, idet udgangspunkt for arbejdet har været Augusta grevinde Scheel og Christen greve Scheel, der blev gift i foråret 1717 og herefter igangsatte en omfattende fornyelse af hele herregården.

Indsamling og Registrering

Museets indsamling er i høj grad kendetegnet ved, at museet i 1930 blev etableret dels for at sikre herregården Gammel Estrup og dens særlige historie for eftertiden, dels for at oprette en særlig form for „jysk nationalhistorisk museum“, så denne del af provinsen kunne få sit eget museum for herregårdenes kulturhistorie. Tilknytningen til Gammel Estrup og de to ejerslægter Brock og Skeel/Scheel, som i næsten 600 år ejede herregården, har med andre ord været helt central for museets samlede virksomhed. Imidlertid rækker museets formål også ud over Gammel Estrup til også at forske i og formidle dansk herregårdskultur generelt, og der samles således også ind fra andre herregårde, såfremt det er baseret på museets forskning/undersøgelser og i øvrigt dækker huller i samlingen.

Museet samlede i 2011 en række genstande ind til det nye udstillingsafsnit *Grevindens elegante Ge-*

makker, der åbnede i maj 2011. Udstillingsafsnittet bestod af fem rum, der formidler historien om herskabets repræsentative og private rum i senbarokken. Indretningen og restaureringen af rummene var baseret på museets undersøgelser i generalplanen, og nedenstående genstande er eksempler på, hvad der blev samlet ind på baggrund af undersøgelserne. Til det repræsentative soveværelse, *Rødestuen*, blev der indsamlet to lysskjolde. Lysskjolde var i følge museets undersøgelser en essentiel lyskilde i herskabets rum i senbarokken. *Grevindens Kammer* på første sal i sydfløjen var i følge overleveringen Augusta Winterfeldts (1697-1740) foretrukne opholdssted. Måske var det på grund af værelsets særlige lysintensitet, da det vender mod syd, men under alle omstændigheder indikerer rummets smukke og personlige udsmykning med grevindens eget portræt som forlæg for persongalleriet i paneldekorationerne og parrets nyerehvervede grevekrone udformet i stuk i loftet, at her opholdt hun sig ofte – og gerne i mere repræsentative sammenhænge, så hun fik fordelene af rummets iscenesættelse af hendes og slægtens magt og værdi. En af 1700-tallets store modeluner blandt eliten var eksotiske genstande og dyr fra oversøiske lande. Derfor var det populært at have en eksotisk fugl med bur i fruens repræsentative opholdsrum. Den historie formidlede museet med indkøbet af et 1700-tals fuglebur, som ikke var i museets samling. Et andet aspekt af det herskabelige hverdagsliv i 1700-tallet var de varme drikke – te, kaffe og chokolade – som var højeste mode på denne tid. Den nye

mode gav eliten en mulighed for at fremvise kostbart porcelæn og sølv – fremstillet særligt til de varme drikke. Brygningen af te kunne være en helt lille ceremoni, som helt sikkert har foregået mange gange i *Grevindens Kammer* – eller modtagelsesrum, som det også kunne betegnes – men da museet ikke ejede en 1700-tals temaskine, var det en af de genstande, som blev samlet ind i forbindelse med udviklingsarbejdet. På den måde blev det muligt for museet at formidle dette vigtige aspekt af 1700-tallets historie på herregården, og temaskinen indgår nu i museets 1700-tals interiør, der sammen med bakkebord og porcelænskopper fortæller historien om herskabets „teceremoni“. I *Grevindens Kammer* indgik også en såkaldt *kjolevarmer*, der er messingbeholder, som i 1700-tallet blev fyldt med varme kul. Kvinderne i kammeret kunne således lægge kjolen ud over den varme beholder og på den måde holde varmen i fødder og ben, når de opholdt sig med stillesiddende sysler ved vintertide. Den udstillede *kjolevarmer* fortæller således et væsentligt træk af herskabets dagligliv i 1700-tallets Danmark. I *Forgemakket* blev der opsat en lanterne fra 1700-tallet, fordi undersøgelser af andre herregårdsinteriører i forbindelse med generalplanen havde vist, at lanterner var en yndet lyskilde i indgangsrum på herregårde. Endelig gav lanternen også museet mulighed for at lægge et smukt lys ind i rummet, så de besøgende ikke skulle famle sig frem i mørke i vinterhalvåret.

Til brug for museets bibliotek blev bogværket „Danmarks Riges Historie“ i tre bind indsamlet i

En større samling tapeter fra herregårdens beboede tid blev i 2011 rengjort, opmålt, fotograferet og registreret. Således 'skannet' for oplysninger og i optimal bevaringsstand blev tapeterne indlemmet i Fællesmagasinet for museet i Midt- og Østjylland. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

2011. Det er Ludvig Holberg, som i henholdsvis 1732, 1733 og 1735 udgav bøgerne, og dette specielle bogværk stammer oprindeligt fra Gammel Estrup, hvilket man kan forvisse sig om ved at se på titelbladet, som er forsynet med et stempel med teksten „Greve

Scheel”. Bogværket blev købt hos antikvitethandler Christian Kaaber og blev opstillet i *Herregårdsbiblioteket* i museets permanente udstilling. I 2009 nyformidlede museet rummet som led i generalplanen. Af Gammel Estrups arkivmateriale fremgik det, at

søndre tårnværelse på anden sal var bibliotek i beboet tid. Derfor valgte museet at skabe et herregårdsbibliotek fra slutningen af 1800-tallet i rummet. Tanken er, at de bøger, som museet løbende samler ind og som kommer fra Gammel Estrup og andre herregårde, skal udstilles i dette rum. Udstillingsbiblioteket supplerer og understøtter på denne måde museets forskningsbibliotek i administrationsbygningen. Endnu et bogværk fra Gammel Estrup kom i museets besiddelse i 2011. Det var to bind med titlen „Nordens Statsforfatning: før Lehnstiden, og da Odelskab med Folkefrihed - I Lehnstiden og da Birkerettighed, Hoverie, Livegenskab, og Aristokratie.“ ved Tyge Rothe, 1781 – 82. På titelbladet er et stempel med teksten „Greve Scheel“.

En del genstande med tilknytning til Gammel Estrup blev givet af privatpersoner hen over året, blandt andet en klokkestreng fra sidste del af 1800-tallet. Klokkestrengen skal på sigt indgå herregårdens 1800-tals interiører, som skal nyformidles i de kommende år som led i generalplanen. Fra en anden privat giver kom en vase fra herskabets hestevogn på Gammel Estrup. Givers morfar var kusk på Gammel Estrup. Endelig modtog museet en hanebøsse, som også har tilhørt stedet i slutningen af 1800-tallet.

Bevaring og Konservering

Som nævnt ovenfor har museet i en årrække arbejdet målrettet på at restaurere og bevare sin største genstand, hovedbygningen, og 2011 var heller ingen

undtagelse i den henseende. At bo i en fredet bygning stiller helt naturligt store krav til selve huset og til måden, huset anvendes, vedligeholdes og forvaltes på. Dels betyder det høje årlige besøgstal et stort slid på bygningen. Dels fordrer en gammel bygning særlig pleje og kendskab til gamle håndværk, metoder og materialer, der gør, at det løbende vedligehold både er krævende, langvarigt og omkostningstungt. På den anden side er glæden og tilfredsheden over at få lov til dagligt at opholde sig i enestående smukke omgivelser et væsentligt incitament til, at alle gør en ekstra indsats hver eneste dag. Til grund for det omfattende bevaringsarbejde på herregården ligger en *Generalplan*, hvor der over en 10-års periode, fra 2008 til 2018, opstilles en liste over kommende arbejdsopgaver og prioriteres, hvorledes de enkelte opgaver skal gribes an. Samtidig rummer planen også en strategi for museets arbejde, sådan som det er skitseret i museumsloven. Det vil sige i forhold til de fem søjler; forskning, indsamling, bevaring, registrering og formidling. Det betyder, at det er muligt at følge den kurs, som museets faglige personale har udstukket for museets samlede virksomhed over de næste ti år – noget, som gerne både skulle vise sig at være til gavn for de besøgende og for stedet. En direkte følge af arbejdet med de fem søjler er sket på bevarings- og registreringsfronten, hvor en større samling af gamle tapeter blev gennemgået i 2011. Tapeterne har i beboet tid været ophængt på første sal i syd- og vestfløjen, hvorfra de blev nedtaget i 1950'erne og 60'erne i forbindelse med en større istandsættelse. Siden dengang har tapeterne stået på

Birte og Peter Jensens Legat, som uddeles til medarbejdere, der har ydet en særlig indsats på museet i årets løb, blev i 2011 givet til Jytte Møller Nielsen. Hun er på mange måder en central medspiller i museets formidlingsstrategi og i 2011 ydede hun en ekstraordinær indsats i forbindelse med projektet En bid af Historien. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

store ruller – først oppe på loftet, siden på forskellige mere eller mindre velegnede magasiner. I løbet af sommeren 2011 blev tapeterne rengjort, opmålt, fotograferet og registeret, hvorefter de blev bragt til *Fællesmagasinet for museer i Øst- og Midtjylland*. Der er med andre ord sket et kæmpeskridt såvel bevarings- som registreringsmæssigt med de gamle tapeter, og museet har endnu engang kunnet glæde sig over, at samarbejdet med andre museer om dette fagområde har betydet, at den del af museets samling, der ikke er udstillet, kan opbevares på et magasin med optimale vilkår for bevaring af museumsgenstande.

Takket være støtte fra Inge & Asker Larsens Fond erhvervede museet for et par år siden et maleri, der tidligere har tilhørt ejerne af Gammel Estrup. Stamhussedlen på bagsiden af maleriet sikrede nemlig, at billedet har hængt på herregården i beboet tid. Maleriet er udført af Jens Juel, og forestiller prinsesse Louise Augusta (1771-1845). Imidlertid havde såvel maleriet som rammen det dårligt og trængte stærkt til restaurering. Også denne omkostnings- tunge opgave blev løftet takket være støtte fra Inge og Asker Larsens Fond, og i 2011 kom maleriet retur fra *Fælleskonserveringen* på ARoS. Her var det blevet rensat og „befriet“ for den nedbrydning, som uvægerligt rammer malerier og andre genstande over tid. Det nyrestaurede maleri kan nu ses i Store Kabinet sammen med mange andre af museets fine portrætter.

Et par fine – men hårdt medtagne – 1700-tals gueridoner blev i 2011 istandsat, da de skulle indgå

som en del af de nyrestaurede udstillingsrum; *Grevindens elegante Gemakker*. Gueridonerne, hvis formål oprindeligt var at tjene som et lille „bord“ til et tændt lys, består af drejede profilerede stammer med ottekantede plader og hver tre ben at stå på. Oprindeligt havde man naturligvis sådan en „sengelampe“ ganske tæt ved sengen, så man kunne få lys der, men da det medførte alt for mange brande, fordi der let gik ild i paradesengenes løse omhæng, blev det efterhånden praksis, at gueridoner blev placeret længere ude i rummet, ofte i hjørnerne, som en mere generel oplysning af lokalet. De to gueridoner fra Gammel Estrup havde oprindeligt været malet hvide på stammer og ben, mens selve pladen var malet pariserblå, som er betegnelsen for en særlig populær, blå farve, der vandt indpas over hele Europa fra omkring 1705. Pladerne har fra starten været ferniseret ovenpå den blå farve og derefter forsynet med fint skårne mønstre på trykt papir – lidt hen ad kobbertryk, hvor mønstrene var forskellige og tilsyneladende ikke opsat symmetrisk. Desværre var der ikke bevaret meget af disse originale mønstrede papirer, idet den blå farve, fernissen og limen til at montere papirstrykkene var af dårlig kvalitet og stærkt medtaget af tidens tand. Endvidere var der på begge gueridoner rester af sort uldstof, sømmet fast med mange små søm, cirka 100 på hver gueridon. Måske vidner dette om, at gueridonerne også i perioder har været anvendt ved begravelser som „lysholdere“ i nærheden af en kiste, hvor der helst skulle brænde lys døgnet rundt. Efter restaurerin-

gen er begge gueridoner nu stabiliseret, og det har været muligt at indlemme dem i interiørerne igen – ganske som det var tilfældet i beboet tid.

Personale, bestyrelse og netværk

I juni 2011 fik Jytte Møller Nielsen tildelt Birte og *Peter Jensens Legat*. Legatet er oprettet i 2007 af direktør Peter Jensen, der var museets bestyrelsesformand fra 1998-2008. Formålet med legatet er at tilgodese medarbejdere ansat i tre institutioner, hvor Peter Jensen har haft sin daglige gang gennem en længere årrække; nemlig Gammel Estrup, Den Gamle By og Firma Carl Christensen. Når Jytte Møller Nielsen modtog Birte og Peter Jensens legat, skete det som en helt særlig og ekstraordinær gestus i påskønnelse af, at hun ikke havde tøvet med at følge ledelsen ind i et for hende grænseoverskridende projekt – nemlig projektet *En bid af Historien*. Som omtalt tidligere indgik museet fra årsskiftet 2010/11 sammen med tre andre museer i et projekt under Erhvervs- og Byggestyrelsen, der handlede om at gøre maden til en væsentlig del af et museumsbesøg. Projektet var i høj grad forbundet med Jytte og hendes evner, kompetencer og grænser, som denne gang blev ganske særligt udfordret. Hun var nemlig nødsaget til dels at dele sit domæne – *Herregårdskøkkenet* – med mange andre faggrupper, dels at lade sig interviewe og eksponere i den gode sags tjeneste. Jytte Møller Nielsen er en medarbejder, som gennem hele sin ansættelse har forstået at vokse med opgaverne og

udvikle sig i takt med virksomheden, der også har gennemgået en større forandring i de forløbne år. Sådan et resultat opnår man ikke kun, fordi man er arbejdsom, kvik, loyal og ordholden, men også fordi Jytte har en meget stor menneskelig indsigt, en veludviklet situationsfornemmelse og et godt og smittende humør. Jyttes humor og slagfærdige replik er med andre ord i høj grad blevet en del af museets aktive og udadvendte profil anno 2011.

Generelt må det i denne sammenhæng bemærkes, at Gammel Estrup – Herregårdsmuseet har været begunstiget med en helt særlig personalegruppe, et særdeles aktivt netværk af frivillige ildsjæle og et godt og arbejdsomt havehold – tre grupper, som både har forstået at ændre sig og udvikle sig i takt med stedet, mens dets potentiale er blevet yderligere udfoldet og videreudviklet i løbet af de forgangne år. Fra at have levet en stille tilværelse, har herregården formået at demonstrere, at emneområdet – de danske herregårdes kulturarv – udgør et stort interesseområde af væsentlig værdi for hele den danske befolkning. Et faktum, der ikke mindst understreges af, at Museerne på Gl. Estrup kunne byde gæst nummer 100.000 velkommen i december 2011. Til sammenligning var der i 2010 kun knap 87.000 besøgende på de to museer. For Gammel Estrup – Herregårdsmuseets vedkommende er denne udvikling hovedsageligt sket takket være private midler. For hver offentlig krone museet modtog i perioden 2000-2011 blev der skaffet tre kroner fra private fonde og sponsorer. Fondenes store opbak-

Gammel Estrup – Herregårdsmuseet kan blandt andet takke de mange aktive frivillige i Netværket for, at det har været muligt at fastholde og udvikle aktivitetsniveauet i 2011. Her er tre garvede frivillige i gang med at gøre klar til udstillingsåbning. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

ning til museet må tjene bestyrelsen, de ansatte, de frivillige og haveholdet som et yderligere tegn på, at det er den rette kurs, museet holder. Det vil sige en dygtig og målrettet indsats leveret af den enkelte, men til gavn for et fælles resultat.

Til slut

Som nævnt kunne museet ikke have gennemført de mange aktiviteter og fastholde den fastlagte kurs i 2011, hvis ikke det havde været for den støtte museet nyder fra fonde, sponsorer og privatpersoner. Helt ekstraordinært kunne museet således takke en venneligsindet fond for i 2011 at yde et betydeligt tilskud på kr. 750.000 til museets daglige drift. Ligeledes sørgede Jyllands-Posten som museets mediesponsor året igennem for at synliggøre museet overfor

avisens mange læsere. Og kort før jul indløb den glædelige nyhed, at Skibsreder Carsten Brebøls Almennyttige Fond havde doneret en million kroner til museet. Broderparten af beløbet, altså 900.000 kr., skulle gå til det videre restaurerings- og udviklingsarbejde på første sal, og 100.000 kroner blev givet til produktion udgivelse af en CD med musik fra en nodebog fra Gammel Estrup omkring 1760. Sammen med de mange andre sponsorer gav det museet det nødvendige økonomiske rygstød til at komme gennem 2011 med succes og nye mål for øje.